La temptació de la vida

Tota la poesia de Joan Vinyoli d'ençà els anys setanta té, malgrat alguns canvis i diferències evidents, unes característiques comunes que són, ja ara, les que ens permetran parlar d'una veu pròpia del poeta. Vinyoli, que havia buscat en la paraula poètica els camins de la investigació diguem-ne metafísica —almenys en un sentit de qüestionament radical del sentit de la vida des de l'interrogant de la fe—, no abandona pas el seu sentit de recerca però li fa fer un tomb substancial: ara l'home és el centre del seu univers, la mesura de totes les coses i, en conseqüència, els horitzons de la seva poesia ens són més propers. Sobretot perquè aquest home que es constitueix com a nucli poètic és un poeta que sap aferrar-se a la vida amb totes les seves contradiccions, meravelles i secrets.

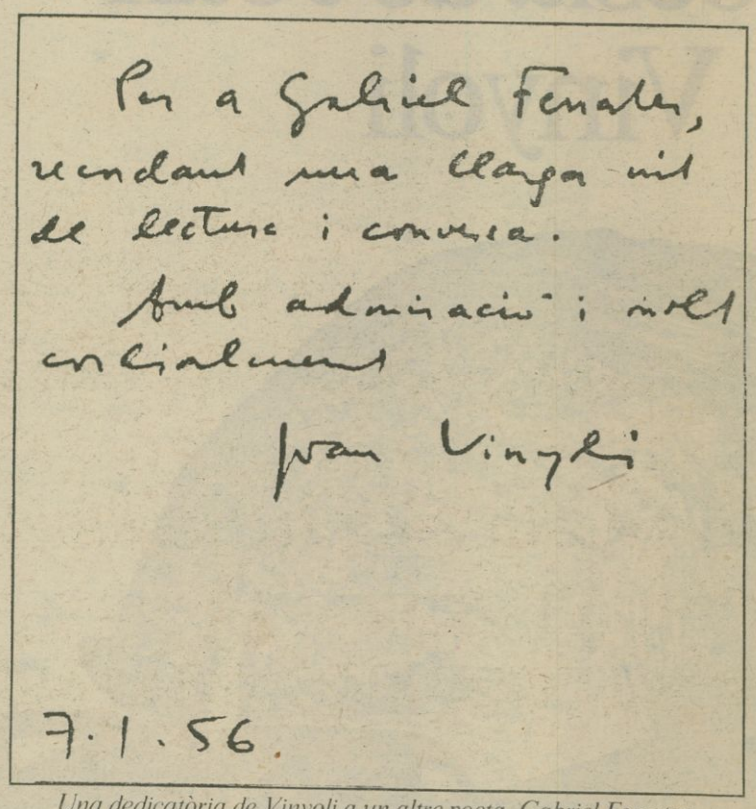
Per a Gabriel Ferrater,
recordant una llarga nit
de lectura i conversa.
Amb admiració i afecte
cordialment
Joan Vinyoli
7.1.56.

Una dedicatòria de Vinyoli a un altre poeta, Gabriel Ferrater

És en aquest sentit que la poesia de Joan Vinyoli pot ésser adscrita a allò que hom ha anomenat la poesia experiencial. Vinyoli no sol construir un discurs de ressonàncies ètiques, ni una reflexió filosòfica sobre el sentit de l'obra d'art, ni tan sols —a la manera romàntica— posa en tela de judici la poesia, el paper de l'escriptor. Tots els seus interrogants vénen desvetllats per les múltiples imatges de la vida: des de la passió desbordada i el desig inquietant a l'intimisme reclòs i líric d'aquests apunts mínims i quiets del paisatge o de la ciutat que tant el caracteritzen. I, tanmateix, diríem que Vinyoli és un dels poetes on més clarament traspua aquesta formació «transcendent» de la poesia. Un extrem i l'altre, però, no són pas contradictoris. Justament el que dóna tota la màxima vàlua a l'obra que encara continua escrivint és la fermesa i varietat amb què ha sabut escorcollar en l'entorn de la nostra experiència habitual els signes dels interrogants més pregons de tota poesia i de tota època: el sentit de la vida, el pas del temps, l'aterradora intensitat de la passió, la vergonya d'un seny massa ombrívol...

Des d'aquesta posició el lector trobarà en tota la poesia recent de Joan Vinyoli un dels exemples més alts de la lírica contemporània: ningú com ell no ha sabut reclamar, amb rigor implacable, des d'un racionalisme pessimista i desencisat, lúcidament crític i exigent, l'amor a una vida que, tot i ofegar-nos amb febleses i dolors incongruents, ens apassiona i ens tempta com a única certesa de les realitats que coneixem. Vinyoli és el poeta que no ha oblidat que, malgrat trobar-se sota la fèrula feixuga i severa del temps inic «que mai no perdona», té com a missió essencial mantenir incandescent l'esperança de la vida. Aquest és l'exemple que ens cal agrair-li:

«Aviat, aviat, les aigües del silenci
acabaran cobrint l'encès naufragi
d'un bell cor poderós.»

Francesc Parcerisas

Cinc poemes inèdits de Joan Vinyoli

LA VALL DEL VESPRE

Quan per la vall del vespre descendim
per l'autopista cap a la ciutat,
les fàbriques encenen mil llumets,
batega tot i tot és aturat.
Ens engoleix la nit: a quin banquet
som convidats a no tenir mai por?
Tot el passat és com un dèbil crit
fumós que va perdent-se en l'aire espès.
Tot és fluent i tot és permanent.
Les paraules em porten no sé on:
en elles ara em quedo i és un món.

VINDRÀ LA MORT

Vindrà la mort i els ulls m'arrencarà:
veuré llavors un altre firmament.
La finitud és un vaixell varat,
l'hortalissa que menjo no té cucs,
el silenci m'impregna de clarors.
La mort és purament un canvi més.

PAISATGE AMB OVELLES

Permanència feliç de l'aparent,
quan rera el bosc la posta encén colors
o entre dos llostres brilla clar un estel
que tot de cop engolirà la nit.
Al prat flairós l'ovella de cap dur
alleta el xai: ja tot és un ramat
de llana blanca vora el fum negrós
que puja d'una borda,
i els camins
s'enfilen per les roques cap als cims
d'on he vingut del fons del meu passat.
Què se'm va perdre en aquest lloc ferest
que sempre hi torno i res no hi trobo mai?
Se m'hi perdé la por de no trobar
i de cercar faig compte sempre més.

CANT

Tant s'incrementa com més va cremant
la força de buscar allò que s'oculta,
tant més veurà clarors el pensament
com més gosi mirar en l'obscuritat.
El cant del gall és ric a mitjanit,
la lluna plena em dobla la fortuna.
No moriré de cap angoixa ardent
si estic enjòlit, sempre enamorat.

MARINA

Quan al capvespre bufa el foranell
i a un cap de l'escullera encén el far
de cop la nit, silenciosament,
algú s'ho mira tot des del Cafè
dels Pescadors, bevent rom de records,
els ulls humits, de somnis entelat.
Norfeu precís, immòbil, dins la mar
la proa de la quilla, no fendeix
les aigües negres.
Foraster, què vols?

Les barques a l'encesa no fan por,
fa por el vaixell de l'holandès errant
que no va per la mar sinó per dins
de mi mateix i sé que vol fer nit
en el meu port de vell desmantellat.

Rellotge de la nit del firmament,
les ones marquen constantment el temps.
Què vols tu, *Foraster?*
Mai no ho sabré
ni ho puc endevinar. Sóc un lament
embarrancat per sempre més al rom
del meu passat. Quins ulls! Sóc un absent.

LA POESIA DE LA POSTGUERRA

La recomposició moral: horitzó 1951 (fi del primer període)

Obres de qualitat sobre tema elegíac

En un primer període de tretze anys, entre 1939 i 1951, tots dos inclusivament, la poesia aconsegueix, com hem vist, obrir-se a unes realitats que són, per més d'un concepte, ben notables. Per descomptat, al llindar del decenni que comença el 1950 l'experiència poètica, en conjunt, s'ha acrescut i s'ha aprofundit. Aquest fenomen ha adquirit amb la perspectiva del temps una significació més àmplia que la que es podria deduir d'un fenomen estrictament literari, perquè la poesia en aquells anys de marcada adversitat, de ferides obertes, assenyala i alhora caracteritza el comportament de tota una cultura. Fóra una imperdonable lleugeresa de no adonar-se'n o, el resultat d'un partit pres encara més imperdonable, de no voler-ho veure. La cultura, a més, hagué d'ésser i fou en tota la postguerra, però sobretot justament en aquell primer període, una reivindicació *per se,* aglutinadora de voluntats i de respectes, i signe d'identitat. Això darrer, quant a la cultura i amb ella i primer de tot quant a la llengua, és prou evident i explicat. Però fóra un error, i ho és ja, de no relacionar-ho amb la poesia, potser per la tòpica pruïja de no procedir a una reducció del fenomen de la cultura i en concret de qualsevol manifestació social d'ella a la sola expressió poètica. D'allò que es tracta, justament, és de procedir a la inversa i de veure en la poesia, amb la seva limitada i pura expressió, tota una raó d'ésser aplicable i aplicada a la resta del component cultural.

Així, l'esmentat aprofundiment de l'experiència poètica es manifesta, entre d'altres aspectes que caracteritzen la poesia d'aquells anys, per la qualitat altament representativa del tema elegíac. Per aquest tema la poesia reconeix la història d'ombres que l'embolcalla i s'hi reconeix. Diríem que acut a debatre's entre les restes d'una desfeta moral; i encara que el seu gest pugui tenir i tingui una part de motivació i fins i tot de realització inconscients, el fet és que amb l'elegia comença la recomposició moral no solament de la poesia, sinó de tota una cultura. Per dir-ho amb Carles Riba, amb mots d'una seva insigne elegia, d'aquesta actitud elegíaca n'esdevé que «els batuts van retrobant-se soldats». O bé que com, per exemple, en l'elegia titulada «A la memòria de B. Rosselló-Pòrcel» de l'admirat Joan Llacuna, la mort jove d'un poeta s'adiu al símbol de tota una altra mort, no individualitzada, no acceptada i encara esperançada. El poeta estén pels tercets una teoria de preguntes, interrompuda de tant en tant per pauses que tornen a la paraula greu que demana silenci: «Ja fa tres primaveres que t'espero»; «L'oreig no em duu l'alè del teu respir». Però acaben predominant les exclamacions i el poema és un clam de queixa en un crescendo gairebé exultant. Tota una imatgeria campestre, més que més vegetal, recalca l'homenatge dels mots i per ells, doncs, de la llengua. A partir dels passos d'aquest poema, dedicat a la llunyana mort d'un poeta, es refà el component col·lectiu que s'ha deslliurat de la mort i es reprèn la continuïtat, raó de viure d'una cultura.

La represa no ve, però, sinó després de les tres fases anteriors que hom pot contemplar des de les altures que dominen l'horitzó del 1951: l'exili i, paral·lelament, el silenci i la clandestinitat, com hem vist. Els poetes no ignoren, en general, la guerra, i alguns s'hi refereixen amb més o menys dolor o ira, però sí que, amb llur gest, n'ignoren els resultats o almenys les conclusions a què aquests resultats podrien haver fet arribar. Així, poetes de la generació de la guerra (la dels nascuts entre 1910 i 1915) com Joan Vinyoli i Joan Teixidor —que ja havien publicat sengles llibres a les Edicions de la Residència d'Estudiants, al costat de *Imitació del foc* de Rosselló-Pòrcel—, després d'un silenci d'anys, publiquen el 1948 *De vida i somni* i *Camí dels dies,* respectivament, i donen la prova, cadascú a la seva manera, de la descol·locació a què han estat sotmesos pels esdeveniments, però alhora amb el seu retorn i amb el nivell de dignitat de poesia «culta» i de llenguatge depurat (de «abans de la guerra») amb què reprenen la publicació demostren que, malgrat tot, es manté dempeus l'essencial d'allò que ells mateixos podien haver tingut per destruït.

Però alhora la represa s'acompanya de l'exímia recuperació de la poesia en vers de J.V. Foix, un dels fenòmens poètics més rellevants del segle, amb afectes que ja anunciaven el retorn o la continuïtat de les activitats d'avantguarda. Amb Foix, la poesia havia hagut d'esperar la postguerra per obrir-se a una realitat de les més positives de la seva dinàmica, oposada a l'estancament tradicional. Mentrestant, Brossa no publicava poesia, però n'escrivia, i així feia obra latent i en traçava la rasa. D'altres poetes pretenien segellar llur obra i escrivien molt, però no publicaven gaire, com López-Picó i Esclasans; o bé, com Josep Maria de Sagarra amb *Entre l'Equador i els tròpics* podien recollir en la postguerra els resultats incerts d'una poesia merament continuadora i d'evasió. Ben a l'inrevés, Riba, assumida la guerra amb totes les seves conseqüències, extreu de l'exili una obra «nova» i fa que sigui en la postguerra i en aquest seu primer període el moment d'obrir el simbolisme de casa nostra a la realitat poètica actualitzada a la qual li calia adaptar-se. *Elegies de Bierville* esdevé així el clàssic de tota una època. L'acord de fons entre Riba i Foix, en aquest període, és decisiu per a allunyar la poesia de les solucions fàcils i rutinàries, i la gravetat austera i tensa d'Espriu no ho desmenteix, ans al contrari, aporta una realitat poètica concordant amb el temps, tant amb el seu sarcarme com amb el seu lirisme. Hem vist encara com poetes nous —Palau i Fabre, Perucho, Sarsanedas— i els universitaris donen fe de futur i posen ràpidament al dia, amb noves formes de creació i amb una actitud més experta i més lúcida, la poesia que s'havien trobat a les mans, aïllada en un món hostil.

Joan Triadú

Arxiu Municipal de Girona. Avui. 24/10/1982. Pàgina 24